

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 341.45

DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2021.3/012>

Леган І.М.

Державний університет «Житомирська політехніка»

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ЗЛОЧИННІСТЬ, ЇЇ РІЗНОВИДИ ТА ПРОЯВИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Статтю присвячено обґрунтуванню сутності транснаціональної злочинності, її проявів, форм та різновидів. У статті проведено критичний аналіз уже існуючих інтерпретацій сутності поняття та теоретико-прикладне значення його визначення. Доведено, що причинами існування транснаціональної злочинності на території України є незадовільний стан української економіки та можливості, які українська економіка надає для розвитку та набуття широкого розповсюдження транснаціональних злочинних організацій. У статті визначено, що поняття транснаціональної злочинності в зарубіжній кримінології тісно пов'язують із поняттям організованої злочинності, яка, включаючи транскордонний компонент, завдає значної шкоди національним інтересам окремих країн. У статті охарактеризовано, що багатогранність, багатоаспектність та багатофункціональність поняття «транснаціональна злочинність» зумовлені складною структурою його складників, аналіз яких надає змогу більш точно та детально охарактеризувати та дослідити його природу, визначити суть і окреслити значення. У статті детально охарактеризовано класифікаційні ознаки й види транснаціональної злочинності. Виокремлено варіативні складники транснаціональної злочинності, серед яких: контрабанда мігрантів або торгівля людьми; наркобізнес; проституція; торгівля органами та частинами людського тіла; контрабанда викрадених транспортних засобів, зброї, тютюнових виробів, алкоголю (акцизних товарів) або торгівля небезпечними матеріалами; підробка грошових знаків; кіберзлочинність і кібертероризм; екологічні злочини, в тому числі торгівля дикими тваринами; інші сфери кримінальної діяльності. Аналіз літератури надав суттєві підстави для визначення основних причин виникнення транснаціональної організованої злочинності, серед яких демографічні, соціальні, економічні, політичні, морально-ідеологічні, етнічно-культурні, організаційно-управлінські, юридичні та психологічно-фізіологічні.

Ключові слова: злочини, організована злочинність, транснаціональна злочинність, транскордонна злочинність, міжнародна злочинність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформаційних перетворень, інформатизації суспільства та розбудови правової держави вивчення феномену транснаціональної злочинності має величезне теоретико-прикладне значення та потребує визначення сутності поняття і критичного аналізу вже існуючих інтерпретацій. Від адекватного правовій дійсності та правильного розуміння змісту даного поняття залежить можливість впливати на реальну ситуацію в цій сфері та впроваджувати ефективні способи й методи боротьби з таким деструктивним явищем світового масштабу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання загальнотеоретичного характеру, що

пов'язані з вивченням сутності понять «злочинність» та «організована злочинність», розглядали такі вітчизняні вчені, як: Л.І. Аркуша, А.М. Бабенко, О.Г. Кальман, Н.С. Карпов, П.Л. Фріс, О.Ю. Шостко, М.М. Коцур тощо. Питанням особливостей міжнародного співробітництва в боротьбі із транснаціональною злочинністю присвячені наукові доробки таких учених, як: О.І. Моїсєєв, М.П. Свистуленко, К.В. Юртаєва, Х.П.Ф. Хайнекер. Попри значну увагу та зацікавленість учених до даної проблематики, окремі теоретико-методологічні аспекти поняття «транснаціональна злочинність», її різновиди і прояви ще не досить досліджені.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення особливостей розвитку транснаціональної злочинності через теоретико-методологічні основи розуміння сутності поняття, її проявів та різновидів. Поставлена мета зумовила постановку та вирішення таких завдань:

- проаналізувати існуючі інтерпретації поняття «транснаціональна злочинність»;
- запропонувати структурно-логічну схему термінів наукового дослідження сутності поняття «транснаціональна злочинність»;
- сформулювати рекомендації щодо вдосконалення теоретико-методологічних визначень окреслених понять.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на достатню популярність вивчення категорії «транснаціональна злочинність» у багатьох галузевих юридичних науках (криминології, криміналістиці, кримінальному праві, міжнародному праві), особливо останніми роками, консенсусу науковців не досягнуто як у питаннях розроблення дієвого механізму боротьби та запобігання транснаціональній злочинності, так і в питаннях теоретико-

методологічних аспектів визначення сутності даного поняття.

Поняття транснаціональної злочинності в зарубіжній криминології тісно пов'язують із поняттям організованої злочинності, яка, включаючи в себе транскордонний компонент, завдає значної шкоди національним інтересам окремих країн. Проте визнається, що інтерес криминології до злочинів, зумовлених процесами глобалізації, досі є недостатнім.

Багатогранність, багатоаспектність та багатофункціональність поняття «транснаціональна злочинність» зумовлені складною структурою його складників, аналіз яких надасть змогу більш точно й детально охарактеризувати та дослідити його природу, визначити суть та окреслити значення. В англійському варіанті поняття «транснаціональна злочинність» має такі три інтерпретації: «international crimes», «transnational crimes» та «cross-border crimes».

Основою для побудови структурно-логічної схеми термінів наукового дослідження сутності поняття «транснаціональна злочинність» стала систематизація та конкретизація понятійного апарату (рис. 1).

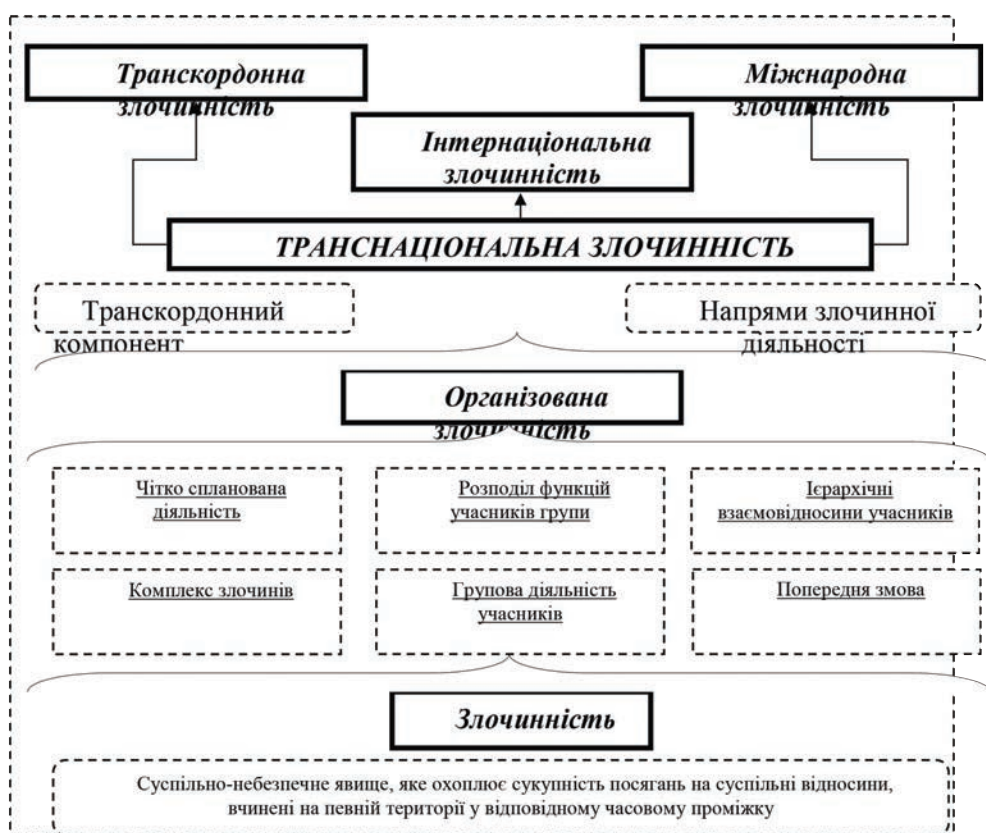

Рис. 1. Структурно-логічна схема термінів наукового дослідження сутності поняття «транснаціональна злочинність»

Джерело: авторська інтерпретація

Поняття злочинності трактується як суспільно-небезпечне явище, яке охоплює сукупність посягань на суспільні відносини, вчинені на певній території у відповідному часовому проміжку.

Особливості поняття «організована злочинність» містяться у ст. 28 Кримінального Кодексу України, серед типових ознак вчинення яких є:

- комплексність злочинів;
- групова діяльність учасників;
- чітко спланована діяльність та попередня змова;
- ієрархічні взаємовідносини учасників;
- розподіл функцій учасників групи [2].

Універсального визначення поняття «транснаціональна організована злочинність» досі у вітчизняній юридичній науці не вироблено. Феномен цього різновиду злочинності у своїх працях розглядали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як П.Д. Біленчук, В.О. Глушков, С.Є. Еркевов, Г.А. Зорін, Б.І. Калачов, Л.Л. Каневський, М.В. Корнієнко, С.В. Максимов, В.В. Меркушин, Ч.О. Мустафаєв, І.В. Пшеничний, А.Л. Репецька, О.В. Танкевич, В.В. Устинов, В.А. Яценко та інші.

Проведений аналіз дав змогу виявити ряд синонімічних понять, що прямо стосуються злочинів із транскордонним компонентом, а саме: «транснаціональна злочинність», «транскордонна злочинність» та «міжнародна злочинність». Попри схоже стилістичне навантаження, суть та розбіжності у сприйнятті даних понять все ж є.

Так, Енциклопедія Сучасної України пропонує таку інтерпретацію поняття «міжнародні злочини»: «суспільно небезпечні умисні посягання

на життєво важливі інтереси міжнародного співтовариства, основи існування держав і народів – міжнародний мир і міжнародну безпеку» [6]. Причому зазначено, що рівень небезпечності даних злочинів є менш загрозливим у порівнянні зі злочинами міжнародного характеру (транснаціональними та транскордонними злочинами).

Визначення сутності поняття транснаціональної злочинності та його місця в множині термінів у сфері злочинності потребує класифікації морфологічних одиниць сутнісного складника поняття (табл. 1).

З огляду на проведений аналіз доцільно сформулювати власну авторську інтерпретацію терміна «транснаціональна злочинність», під яким пропонуємо розуміти сукупність транснаціонально-структурованих злочинних об'єднань різного якісно-кількісного складу, що створені з метою реалізації злочинних діянь, які характеризуються перетином кордону та створюють загрозу національній та міжнародній безпеці.

У сучасних умовах, на думку О.О. Лесяк, основними видами активності сучасних транснаціональних злочинних угруповань є кримінальна та економічна діяльність. До кримінальної варто віднести торгівлю наркотиками, контрабанду, незаконний обіг зброї, вимагання, торгівлю людьми, незаконну імміграцію, проституцію, тероризм, піратство тощо. До економічної – фінансові шахрайства, відмивання грошей, легалізацію грошових коштів, отриманих злочинним шляхом, імпорт товарів та/або сировини, що мають важливе значення для економіки [4].

Таблиця 1

Класифікація морфологічних одиниць сутнісного складника поняття «транснаціональна злочинність»

Ключові слова	Визначення в межах ключового слова	Конкретизація визначення
Сукупність	злочинів	здійснених на територіях різних країн
	осіб, що вчинили злочини	здійснених представниками різних етнічних об'єднань на територіях різних країн
Явище	множинності злочинів	вчинених на територіях різних країн
		вчинених представниками різних етнічних об'єднань, представників різних національностей
Можливість	здійснення реалізації	міжнародної злочинної діяльності
Наявність	злочинів	міжнародного характеру
Стан	вчинення	злочинів із транскордонним компонентом
	що визначає	реалізації злочинів на території різних країн
Результат	реалізації	комплексу злочинів на теренах різних країн
Узагальнююча оцінка	сукупності	злочинів із транскордонним компонентом
Процес	здійснення	злочинів із транскордонним компонентом

Для більш точного розуміння феномену транснаціональної злочинності та з'ясування особливостей її формування і розвитку необхідним є аналіз ознак, якими вона наділена, та визначення її структурних компонентів.

Під тотальним контролем транснаціональної злочинності знаходяться такі її варіативні складники, як:

- контрабанда мігрантів або торгівля людьми;
- наркобізнес, що може включати в себе обіг наркотичних засобів та різних психотропних речовин;
- проституція;
- торгівля органами та частинами людського тіла;
- контрабанда викрадених транспортних засобів;
- контрабанда зброї, тютюнових виробів, алкоголю (акцизних товарів) або торгівля небезпечними матеріалами;
- підробка грошових знаків;
- кіберзлочинність та кібертероризм;

- екологічні злочини, в тому числі торгівля дикими тваринами;
- інші сфери кримінальної діяльності.

Тобто транснаціональна злочинність поєднує як окремі прояви злочинної діяльності, так і симбіоз її різних видів та проявів, що становлять серйозну загрозу суспільству та характеризуються отриманням шалених прибутків.

У даному контексті ціною транснаціональної злочинності є кількісне вираження фізичних, матеріальних, моральних, економічних та інших видів збитків і суспільно-небезпечних наслідків, які були заподіяні транснаціональною злочинністю. Детальніше охарактеризуємо класифікаційні ознаки та види транснаціональної злочинності (рис. 2).

Так, за територіальною поширеністю варто розрізняти регіональну, міжрегіональну, державну та міждержавну транснаціональну злочинність. За можливістю існування

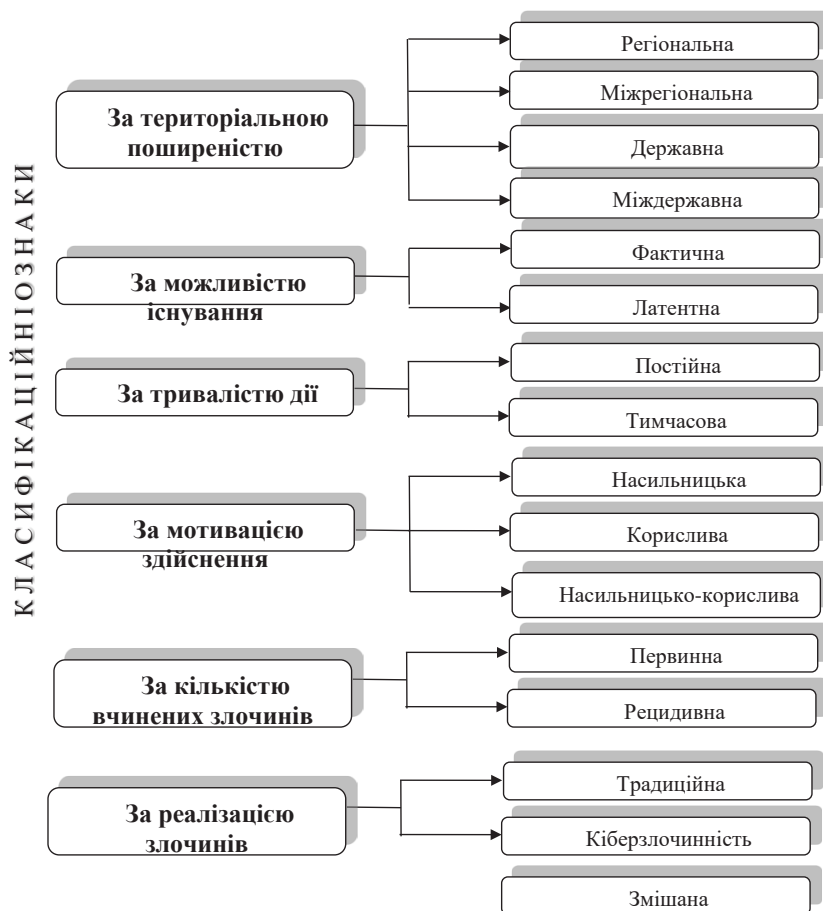

Рис. 2. Класифікація видів транснаціональної злочинності

Джерело: розроблено автором

виділяти фактичну (успішно реалізовану злочинність) та латентну злочинність (сукупність злочинів, що фактично були здійснені, однак з різних причин не знайшли своє відображення в державній офіційній статистиці). За тривалістю дії транснаціональна злочинність може бути постійною та тимчасовою. За мотивацією здійснення – насильницька, корислива та насильницько-корислива, за кількістю вчинених злочинів – первинна та рецидивна, а за реалізацією злочинів – традиційна, кіберзлочинність та змішана.

Аналіз літератури дає суттєві підстави виділити основні причини виникнення транснаціональної організованої злочинності:

1. Демографічні – міграція населення, що пов'язана з міжнародними конфліктами; наявність стійких взаємозв'язків злочинних угруповань між країнами через формування стійких злочинних груп у результаті депортування та повернення на місця автохтонного проживання; формування міжнародних кримінальних зв'язків у результаті народження в різних країнах дітей членів транснаціональних злочинних груп.

2. Соціальні – неналежні соціальні умови та несприятливе соціальне становище; самоусунення працівників соціальних інститутів у вихованні громадянина; соціальна нерівність та розшарування суспільства.

3. Економічні – високий рівень безробіття; зниження рівня життя населення; неефективний розподіл національних багатств та сукупного суспільного продукту.

4. Політичні – нестабільність політичної ситуації в країні та світі; можливість проникнення кримінальних елементів у владні структури; лобі-

ювання інтересів прихованих організованих злочинних груп.

5. Морально-ідеологічні – ідеологічні уподобання та відсутність в осіб високих моральних цінностей або можливість зміщення моральних орієнтирів у бік злочинної діяльності.

6. Психологічно-фізіологічні – вираження ранньої девіантної поведінки у дитини (вживання алкоголю чи наркотиків, відсутність контролю з боку батьків за діями дітей та підлітків, вплив асоціальної поведінки батьків на формування особистості).

7. Юридичні – відсутність чіткого нормативно-правового регулювання процесу протидії всім видам злочинності, у тому числі транснаціональним.

8. Етнічно-культурні – етнічна приналежність до угруповань, здатних здійснювати злочинну діяльність.

Висновки. Саме ці причини породжували міжнародний процес еволюції кримінальної діяльності, яка проникала за межі державних кордонів різних країн Європи та світу. Крім того, розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій та сучасний науково-технічний прогрес полегшує діяльність злочинців у встановленні контактів із представниками кримінального світу інших країн, допомагає їм здійснювати міжнародну злочинну діяльність і переказ грошових коштів, незважаючи на кордони, виводити їх в офшори. Таким чином, суб'єкти транснаціональної злочинності здатні ставати учасниками світової економічної діяльності, посилювати, модифікувати та розширювати свою незаконну діяльність у межах різних країн світу.

Список літератури:

1. Жаровська Г.П. Основні моделі транснаціональних злочинних організацій. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 49–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2018_1_6
2. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2-х т. / за заг. ред. В.Я. Тація та ін. 5-ге вид., доп. Харків : Право, 2013.
3. Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность. Москва : Издательство Московского университета, 1969. С. 232.
4. Леляк О.О. Етнічні злочинні угруповання в Україні: проблема протидії. URL: file:///C:/Users/USER/Downloads/boz_2011_24_24.pdf
5. Лизогуб Б.В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 ; Національний університет внутрішніх справ. Хврків, 2004. 259 с.
6. Міжнародні злочини. *Енциклопедія Сучасної України* : електронна версія / гол. редкол. : І.М. Дзюба та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=65159
7. Преступность и ее предупреждение : сборник статей / А.А. Герцензон и др. ; под ред. проф. М.Д. Шаргородского, Н.П. Кана. Ленинград : Лениздат, 1966. 239 с.

**Legan I.M. TRANSNATIONAL CRIME, ITS VARIETIES AND MANIFESTATIONS:
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS**

The article is devoted to substantiating the essence of transnational crime, its manifestations, forms and types. The article provides a critical analysis of existing interpretations of the essence of the concept and the theoretical and applied significance of its definition. It is proved that the reasons for the existence of transnational crime on the territory of Ukraine are the unsatisfactory state of the Ukrainian economy and the opportunities that the Ukrainian economy provides for the development and widespread dissemination of transnational criminal organizations. The article states that the concept of transnational crime in foreign criminology is closely related to the concept of organized crime, which, including the cross-border component, causes significant harm to the national interests of individual countries. The article describes that the versatility, multifacetedness and multifunctionality of the concept of "transnational crime" is due to the complex structure of its components, the analysis of which allows more accurately and in detail to describe and explore its nature, define the essence and outline meaning. The article describes in detail the classification features and types of transnational crime. Various components of transnational crime have been identified, including: smuggling of migrants or human trafficking; drug business; prostitution; trade in organs and parts of the human body; smuggling of stolen vehicles, weapons, tobacco products, alcohol (excise goods) or trade in dangerous materials; counterfeiting of banknotes; cybercrime and cyberterrorism; environmental crimes, including wildlife trafficking; other areas of criminal activity. The analysis of the literature provided significant grounds to identify the main causes of transnational organized crime, including demographic, social, economic, political, moral and ideological, ethnic and cultural, organizational and managerial, legal and psychological and physiological.

Key words: *crimes, organized crime, transnational crime, cross-border crime, international crime.*